

Soru-Cevap

Kur'an-ı Kerim'in Mütevatir Kiraatları Hakkındaki Mesele

Ashraf Bader'e

Soru:

Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh Celil Emirimiz Halil, Aliyyu'l Kadîr olan Allah'tan sağlık ve afiyette olmanızı niyaz ediyor, Allah'tan size yardım etmesini ve ayaklarınızı sabit kılmasını diliyorum. Bir konuyu gündeme getirmek istiyorum; Allah'tan bu hususta beni muvaffak kılmasını diliyorum; soruya bakıp onun hakkında karar vererseniz daha iyi olur.

İslam Şahsiyeti Kitabı'nın birinci cildindeki “Ümmetin Bugün Müfessirlere Olan İhtiyacı” bölümünde şöyle geçmektedir; Arapların, hedeflenen anlam doğru ifade ediliyorsa birbirine yakın kelimelerle veya eş anlamlı kelimelerle anlamı zenginleştirdiklerini söylemiştik. Nitekim kiraatler konusunda 290. sayfada bir örnek verdik ve sanırım bu bizim tarafımızdan doğrudur ki örnek Celle ve Âla'nın şu kavlidir: لَنْبَوْنَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا ; bunu Ebu Cafer'den rivayet edilen لَنْبَوْنَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا şeklinde okuduğumuzda o zaman bunun iki yönü olur:

Birincisi: Ebu Cafer'in hemzeyi ياء-ya ile değiştirdiği doğrudur; ancak o, cemi-çoğul mim bağlantısını tek kelime olarak okumaktadır; “لَنْبَوْنَهُمْ مِنْ” ; böylece kitabın 290. sayfasında geçen örnekte olduğu gibi “لَنْبَوْنَهُمْ”deki mim harfinin mimine katılmasını-idğamını reddetmekte olup idğam miminin değiştirilmesi şeklindeki bir kiraat, mütevatir kiraatlerin hiçbirinde yer almamıştır. Diğer bir husus, değiştirme kuralı kelimenin anlamını etkilememektedir ki bu, usul hükümlerinden biridir. Dolayısıyla konu, Arapların lafızları birbirine yakın kelimelerle veya eş anlamlı kelimelerle zenginleştirdikleri hakkında olduğu sürece bu uygun bir örnek olmaz. Çünkü “لَبَّوْا وَبِوَا”nın anlamı farklı değildir; çünkü kelime aynıdır ancak değiştirme hükmüyle.

İkincisi: Hamza'nın veya el-Kisâi'nin ya da Halefu'l Aşir'in kiraatını, Ebu Cefer'in kiraatıyla değiştirirsek o zaman örnek doğru olur. Çünkü onlar bunu, “لَنْبَوْنَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا” şeklinde okuyorlar. Nitekim “الثَّوَاء” asıl bakımından “التَّبَوُّة”den farklıdır ve bu, onun siyakını gerektirir. Allah daha iyisini bilir. Allah'ım, isabet edersen Senden, hata edersen kendimdendir. Allah'tan bizleri, bu saf kültürün korunmasına katkı sağlayanlardan eylemesini niyaz ediyorum. Allah sizi hayırla mükafatlandırsın, size yardım etsin ve ayaklarınızı sabit kılsın.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh. Bizim için yaptığınız güzel duadan dolayı Allah sizden razı olsun...

Sorunuz veya konu hakkında aktardığınız yorumunuz, İslam Şahsiyeti kitabının birinci cildinde şu şekilde geçmektedir:

[... Ancak cümlelerdeki kelimelerin kullanım şekli veya cümlelerin kullanımı açısından meselenin ele alınmasına ise muhakkak ki Kur'an bu konuda dilleri üzere Kur'an'ın indiği Arapların alışageldiği üsluplar içerisinde inmiştir. Araplar için mucize olmakla beraber, Kur'an'da sözün kullanım şekli açısından Arapların kullandıkları örfün dışında bir şey yoktur. Bu yönüyle Kur'an, Arapların alışageldikleri durumun aynısıdır...

Buna benzer uygulamalar Kur'an-ı Kerim'de de vardır. Birbirine eş anlamlı olan veya birbirine yakın kelimelerin kullanılması ile anlamlar zenginleştirilmiştir. Nitekim Kur'an kiraatlerinde Fatiha Suresindeki [مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ] [Fatihâ 4] şeklinde; [وَمَا يَحْدَعُونَ إِلَّا] [لَنْبَوْنَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا] [Bakara 9] şeklinde; [وَمَا يُخَادِعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ] [Ankebut 58] şeklinde ve daha birçok ayet kiraat kurallarına göre farklı şekillerde okunmaktadır.] Bitti.

Sizin de gördüğünüz gibi İslam Şahsiyeti kitabının birinci cildinde iki yerde hata vardır:

Birincisi: Kitapta geçen (لَنْبَوْنَهُمْ) kelimesindeki mim-mim sakın yapılmış olup buna dayalı olarak da kendisinde sonra gelen (مِنْ) harfindeki mime dahil edilmiştir; böylece mim, kitaptaki (مِنْ) harfinde şeddeli olarak görünmektedir bu, bu şekilde idğama delalet etmektedir; bu ise

sizin görüşünüze göre yanlıştır; çünkü Ebu Cafer için olan (النَّبَوِيْنَهُمْ)'deki cemi-çoğul mim bağlantısı, oradaki mime idğam edilmemiştir.

İkincisi: (النَّبَوِيْنَهُمْ) kıraatindeki örnek uygun değildir; çünkü (النَّبَوِيْنَهُمْ) lafzı, anlam olarak (النَّبَوِيْنَهُمْ) lafzı gibidir; bununla ilgili tek şey, hemzenin değiştirilmesi ve onun yerine ye'nin getirilmesidir; bu ise örnekteki konuyla ilgili görüşünüze göre uygun değildir.

Bunun cevabı aşağıdaki şekildedir:

1- Birinci gözleminize, yani (مَنْ) harfindeki mimin şeddeli olarak görünmesine gelince; bu, (النَّبَوِيْنَهُمْ)'deki mimin, (مَنْ)'deki mime ilhak edilmesi anlamına gelmektedir. Bu ise Ebu Cafer'in bahsi geçen kıraatine aykırıdır; çünkü o, çoğul mimini bağlantısıyla okuyor, yani şöyle okuyor (النَّبَوِيْنَهُمْ مِنْ); dolayısıyla ilk mimi, ikincisine idğam-dahil etmiyor... Bu, doğru bir gözlemdir; çünkü Ebu Cafer'in kıraati hakkında şöyle geçmiştir: **

(- En-Neşr fil Kıraatıl Aşr (1/273)

Cemi-çoğul miminin, harekeliden önce gelmesi halinde vav ile bağlantısı ve sakin olması noktasında ihtilaf ettiler; örneğin اُنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ، وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ، عَلَيْهِمْ gibi; **nitekim bunların hepsinde mim dahil edildi ve onu, İbn Kesir ve Ebu Cafer kelimedeki vav ile bağlantılandırdı.**

- Feridetü'd-Dehr fî Te'sîli ve Cem'i'l-Kıraat (4/73)**

Kıraat

(2)...Ebu Cafer (النَّبَوِيْنَهُمْ)'yi okurken hemzeyi meftuh ye ve mim bağlantısıyla değiştirerek okudu.)

Buna göre kitapta geçende matbaa hatası vardır ve İslam Şahsiyeti kitabının daha önceki baskılarında bu hata yoktur; örneğin üçüncü baskıda, harflerin üzerinde harekeler yoktur ve ondaki ayetin metni Ebu Cafer'in kıraatine göredir: Yani (النَّبَوِيْنَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا) ayeti şeddesiz ve idğamsız bir şekilde geçmiştir ancak daha sonra Kur'an ayetleri Osmanlı'nın çizim ve düzenlemesiyle kitaba konulmuştur. Böylece ilk kıraat, Kur'an'da ilk sabit olana göre sahih bir şekilde geçmiştir: (النَّبَوِيْنَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا). Böylece ilk kıraatin örneği, Ebu Cafer'in kıraatine göre gerçekleşmiştir. Görünen o ki düzenleme yapılırken Ebu Cafer'e göre ilk kıraat metnindeki hemze değiştirilip onun yerine ye konulmuş ve cemi-çoğul mimi bağlantısı konusuna dikkat edilmemiştir. Böylece düzenleme aşağıdaki şekilde kalmıştır:

(النَّبَوِيْنَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا), dolayısıyla (مَنْ) kelimesindeki mim harfinde şedde görülmektedir ki bu matbaa hatasıdır...

2- Ebu Cafer'in (النَّبَوِيْنَهُمْ) şeklindeki kıraatinin örneği uygun bir örnek değildir; çünkü (بِأَوْ) nün anlamı farklı değildir; zira kelime aynıdır ancak değiştirme hükmüyle) şeklindeki ikinci gözleminize gelince; bu, dakik bir gözlem değildir. Çünkü İslam Şahsiyeti kitabında bu konuda geçen örnek, tek bir anlama gelen iki lafzı kullanmak içindir. Dolayısıyla anlamda bir farklılığın olmaması örneğin sıhhatini etkilemez, aksine örneğin sahih olabilmesi için anlamın tek veya birbirine yakın olması gerekir. Zira o, şöyle diyor: (Buna benzer uygulamalar Kur'an-ı Kerim'de de vardır. Birbirine eş anlamlı olan veya birbirine yakın kelimelerin kullanılması ile anlamlar zenginleştirilmiştir.) Yani talep edilen, kelimenin farklı olmasına rağmen anlamın tek veya birbirine yakın olmasıdır... Değiştirme nedeniyle iki farklı kıraat örneği, anlam tamamen aynı olsa da iki farklı kelimenin örneğidir; çünkü değiştirmeye dahil olan kelimeler, farklı kelimeler olup tek bir kelime değildir... Nitekim Suyûti (el-Mezher) adlı kitabında, değiştirme hakkında konuşurken bu konuya işaret etmiş ve şöyle demiştir:

[Otuz ikinci tür, değiştirme bilgisi.

İbn Faris Fî Fıkhî'l Luga'da şöyle demiştir: Arapların örflerinden biri de harflerin değiştirilmesi ve bazı harflerin yerine başka harflerin konulmasıdır: (مَدَحَهُ وَمَذَّهَهُ، وَفَرَسَ رَقْلًا وَرَقْلًا) gibi birçok meşhur örnekleri vardır. Nitekim alimler bu konuda kitaplar yazmıştır... Bu tür hakkında kitap yazanlardan bazıları da İbnü's-Sikkât ve Ebü't-Tayyib el-Lugavi'dir.

Ebü't-Tayyib kitabında şöyle demiştir: Değiştirmeden amaçlanan, Arapların kasıtlı olarak bir harfi diğeriyle değiştirmesi değildir. Aksine bunlar, farklı olmayan anlamlar için farklı dillerdir; **zira iki dildeki birbirine yakın iki kelime, tek bir anlama gelmektedir, hatta tek bir harf dışında bir fark yoktur.** Ve şöyle dedi: Buna dair delil, tek bir kabilenin (طَوْرًا) kelimesini bazen hemzeli bazen de hemzesiz konuşmadığı gibi bazen (الصَّادَ), diğer bazı zaman da (السَّيْنِ) şeklinde konuşmamasıdır; lam-ı tarifi mim ve masdar hemzesinin ayn ile

değişmesi de aynı şekildedir; tıpkı (أَنْ عَنَّ) hakkında söyledikleri gibi: Araplar bu noktada hiçbir şekilde ortak olmazlar, aksine bu bir kavim, bu da diğerleridir derler...] Bitti.

Bir kelimedeki bir harfin diğer bir harfle değiştirilmesi, anlamları aynı olsa da iki kelimeyi farklı yapmaktadır; çünkü bu ikisinden her bir kelime, Araplar nezdinde bir dildir: Örneğin bazı Araplar, (مدح) kelimesini (الحاء -Ha) ile söylerken diğer bazıları (مده) şeklinde (الهاء) ile söylemektedir ama anlamı aynıdır, yine bazıları (سقر) kelimesini (السين) ile söylerken diğer bazıları da (صقر) şeklinde (صاد - Sad) ile söylemektedir ama atmaca aynıdır, ayrıca bazıları (نبوئهم) kelimesini (الهمزة) ile söylerken diğerleri ise (نبوهم) şeklinde (الباء) ile söylemektedir ama anlamı aynıdır... Nitekim Kur'an-ı Kerim bazı durumlarda, Arap dillerinin çokluğundan dolayı bir ayetin Kur'an kıraatleri çoğaldığında, aynı ayette aynı anlamı ifade etmek için birden fazla kelime kullanmıştır. Nitekim İslam Şahsiyeti kitabının birinci cildinde hakkında bahsettiğimiz yerde geçtiği gibi değiştirme nedeniyle olan dillerin çokluğu da bunlardan biridir. Zira değiştirme nedeniyle (لنُبَوِّئَهُمْ) kelimesi, anlam olarak aynı olmasına rağmen (لنُبَوِّئَهُمْ) kelimesinden farklıdır. Ancak bazıları (لنُبَوِّئَهُمْ) şeklinde, bazıları da (لنُبَوِّئَهُمْ) şeklinde söylemekte olup kıraatlerin çokluğundan dolayı Kur'an da bu dili kullanmıştır; dolayısıyla bazı kurrâların kıraatı (لنُبَوِّئَهُمْ) şeklinde, bazılarının da Ebu Cafer'in kıraatı (لنُبَوِّئَهُمْ) şeklinde olmuştur.

Böylece bizim, Ebu Cafer'in (لنُبَوِّئَهُمْ) şeklindeki kıraatinin yanı sıra (لنُبَوِّئَهُمْ) kıraatinden bahsettiğimizde, yanılmadığımız ortaya çıkıyor; çünkü talep edilen, iki farklı kelimenin kullanıldığı iki farklı kıraatin zikredilmesiyle gerçekleşmektedir; zira bu ikisi, Araplar için aynı anlamı ifade eden iki dildir.

** Ancak (لنُبَوِّئَهُمْ) kelimesinde (الباء -Ba)'nın yerine (الطاء -Se)'nin kullanıldığı diğer kıraat örneği, karışıklığın meydana gelmesinden çok uzakta olup İslam Şahsiyetinde söz konusu metinde kastedilen bariz bir şekilde açıklanmıştır. Bu nedenle bizler, (الياء -Ya) ile olan (لنُبَوِّئَهُمْ) yerine (الطاء -Se) ile olan (لنُبَوِّئَهُمْ) koyarak metni değiştireceğiz.

Bu kıraat, aynı ayette geçmektedir; tıpkı En-Neşr fil Kıraatıl Aşr'da geçtiği gibi: [لنُبَوِّئَهُمْ مِنْ] لُجَّةِ kelimesinde (ihtilaf ettiler); Hamza, el-Kisâi ve Halef, müselles (الطاء)'sini, nundan sonra sakın olarak ve hemzeyi (الْوَاء)'den ye ile değiştirerek okudular ki bu da yerleşmektir; diğerleri de (الْوَاء)'den ba'ul muvahhide ve hemzeyi okudular ki bu da menzildir ve Ebu Cafer'in hemzesini, müfred hemze ile değiştirmiştir.] Bitti. Kurtûbî'nin tefsirinde şöyle geçmiştir: [... لُجَّةِ عَنْكَفَا [Ankabut 58] hakkında şöyle diyor: Onları yüce bir cennete indireceğiz demektir; kurrâlar bunun kıraatinde ihtilaf ettiler; Medine ve Basra kurrâlarının geneli ve Kûfîlerin bir kısmı, (لنُبَوِّئَهُمْ) [Nahl 41] (الباء -Ba) ile okudular, Kûfe kurrâlarının geneli (لنُبَوِّئَهُمْ) kelimesini (الطاء -Se) ile okudular. Bu konuda benin için doğru olan söz, bu ikisinin şehirlerin kurrâları arasında iki meşhur kıraat olmasıdır. Zira kurra alimlerinden her biri, anlamları birbirine yakın olacak şekilde okumuştur. Dolayısıyla her iki okuyucunun kıraatı de isabetlidir. Nitekim ((لنُبَوِّئَهُمْ)) [Nahl 41] kavli, onu bir yere yerleştireceğim; yani onu indireceğim demektir. Aynı şekilde (لنُبَوِّئَهُمْ), onu bir menzile indireceğin zaman bir yere yerleştireceğim demektir; (الْوَاء) ise bir makamdır.] Bitti.

Böylece Allah'ın Rasülü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den, başka şekilde kıraatı sahih olmayan Kur'an-ı Kerim'in mütevatir kıraatları, Arapça dilinin dışına çıkmaz: فَرَأَا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِلْمٍ يَقُولُ "إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ" [Zümer 28] Aynı şekilde Allahu Teala'nın şu kavli: "Gerçekten biz, akıl erdirirsiniz diye onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik." [Yusuf 2] Yani Arapça dilinde demektir.

Sonuç olarak ben, kıraat ilmine olan hırsınızı ve önem vermenizi ve aynı şekilde dakik çabanızı takdir ediyor ve Allah Suhbanehu'dan sizin için hayır niyaz ediyorum.

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 23 Rabi'u'l Âhir 1443

M. 28/11/2021

Cevaba, Emir'in (Allah onu korusun) web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4198/>